

УДК 378.015:355.232

DOI 10.31654/2663-4902-2021-PP-4-90-98

Красницька О. В.

кандидат педагогічних наук, доцент,
старший викладач кафедри суспільних наук гуманітарного інституту
Національного університету оборони України імені Івана Черняховського
Olya271272@ukr.net
orcid.org/0000-0002-0417-3318

**ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ
ВИКЛАДАЧА ВИЩОГО ВІЙСЬКОВОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ**

Стаття присвячена актуальній проблемі формування педагогічної майстерності викладача вищого військового навчального закладу. Описано постать сучасного викладача як лідера, який досягає успіху та здатен цьому навчити, має високу мотивацію й працює на результат; як креативного, сміливого й інноваційного науковця, професійного спікера, який розуміє потреби аудиторії та втілює всі свої задуми в освітній процес; як критично мислячого й інтелектуально незалежного офіцера, який уміє відшукати актуальну інформацію, спростувати фейк, протистояти інформаційному тиску, ухвалювати обґрунтовані рішення; який уміє навчити слухача діяти в нестандартних ситуаціях, ситуаціях смертельної небезпеки, обирати найоптимальніші підходи до розв'язання проблем і виконання військово-професійних завдань; який виховує військових лідерів.

Визначено, що досягнення високих результатів у педагогічній діяльності забезпечується якістю підготовки викладача, виходячи з чого зазначено, що формування педагогічної майстерності необхідно розпочинати ще в період навчання й продовжувати розвивати її протягом усього періоду активної професійної діяльності. Відображено відмінності у вимогах до викладача вищого військового навчального закладу й надано їх пояснення.

Розкрито сутність чинників формування педагогічної майстерності викладача вищого військового навчального закладу як властивостей особистості, що мають бути притаманні кожному потенційному науково-педагогічному працівнику, лежать в основі педагогічної майстерності й закладають її фундамент, визначають схильність до педагогічної діяльності та безперервного професійного розвитку, досягнення високих результатів і характеризують рівень його військово-професійної підготовки. Серед них виділено педагогічні здібності, педагогічну спрямованість, ерудованість, високу пізнавальну активність, особистісні якості та цінності, лідерські якості, потребу у професійному розвитку, прагнення до самоствердження та самореалізації в науково-педагогічній діяльності, педагогічну рефлексію, високий військово-професійний вишкіл, бойовий досвід.

Ключові слова: педагогічна майстерність, викладач, науково-педагогічний працівник, слухач, вищий військовий навчальний заклад, педагогічна діяльність.

Постановка проблеми. Проблема формування педагогічної майстерності належить до категорії тих, що не набуває своєї актуальності з часом, а просто її не втрачає. Адже сучасний слухач (курсант, студент) хоче бачити перед собою викладача, не лише висококваліфікованого професіонала в педагогічній справі, а й креативного, сміливого, інноваційного науковця, який втілює свої задуми та результати досліджень в освітньому процесі, професійного спікера, який уміє говорити, будувати ефективну взаємодію з аудиторією, робити навчальні заняття цікавими, легкими, тими, що дають йому змогу реалізувати власні прагнення, досягати цілей у житті та професійній діяльності зокрема. Сучасному слухачу потрібен науково-педагогічний працівник, який зможе його навчити, розкрити потенціал, дати інструменти для самоствердження й самовдосконалення. А також той викладач, який

реалізує себе в освітній діяльності, знає, чого він хоче, що може, над чим потрібно працювати, як допомогти слухачу стати кращим.

Сучасному слухачу потрібен сучасний викладач – лідер, який досягає успіху та здатен цьому навчити, який має високу мотивацію й працює на результат. Кожне заняття для нього – виклик у розвитку слухача. Б. Берчард у книзі «Шлях видатних людей» наголошує на тому, що людина має жадати успіху, мати у ньому необхідність. В іншому разі вона не розкриє свій потенціал. Автор чітко зазначає: «Немає необхідності – немає драйву, немає реалізованого потенціалу. Ви настільки сильні та приголомшливі, наскільки важливі мотиви ваших досягнень» [2, с. 157]. На наше переконання, розвиток слухача як особистості та професіонала, трансформація його знань, поглядів, спрямованість у майбутнє – головне завдання сучасного викладача.

Безперечно, це все вимагає від науково-педагогічного працівника систематичної роботи над собою в різних сферах – педагогічній, психологічній, ораторській, інформаційній, військовій. Крім того, необхідно володіти набором лідерських якостей, розуміти, що лежить в основі педагогічної майстерності, мати творче натхнення до змін, рухатися в ногу з часом. Як говорив Епікет: «Спочатку скажи собі, ким ти хочеш бути, потім роби, що повинен робити».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема формування педагогічної майстерності не є новою, але в ній залишається багато нерозкритих аспектів і зустрічаються деякі суперечності. Левова частка досліджень присвячена вивченню педагогічної майстерності вчителя, зокрема М. Бедевельської, Н. Бендерець, Н. Бодруг, Т. Гордієнко, А. Єрмоленко, А. Козир, О. Лавріненко, І. Максимчук, Т. Матвійчук, В. Папучи, В. Сидоренко, І. Учитель, Н. Теличко, Г. Федюк, Л. Чумак. Значно менше робіт розкривають особливості формування педагогічної майстерності викладача закладу вищої освіти (О. Баніт, О. Калінська, О. Обривкіна, О. Оверко, Л. Першина, О. Романюк). Світоглядно-філософські основи цього процесу закладає К. Пасько. Зарубіжний досвід висвітлює О. Старостіна.

Щодо викладачів вищих військових навчальних закладів (ВВНЗ), більшість досліджень присвячена вивченню питання формування й розвитку різних видів компетентностей, зокрема А. Вітченка, О. Войтюк, О. Заболотного, А. Зельницького, О. Рибчука. Розвитку педагогічної майстерності приділяє увагу лише М. Короткіх.

У контексті заявленої проблеми варто звернутися до дослідження розвитку професіоналізму викладача (Т. Федірчик), професійного становлення (Є. Павлюк), професійного розвитку (І. Андрушук, Я. Бельмаз, Н. Сегеда), професійного самовдосконалення (Г. Цветкова, Т. Черкашина), формування творчого потенціалу (Л. Драгієва, Р. Серьожникова), професійно-педагогічної самореалізації (І. Ніколаеску, Л. Яковицька). Актуальним питанням також є вивчення його професійно-педагогічної (О. Ієвлєв) та інформаційно-комунікаційної (Л. Фамілярська) мобільності.

Варті уваги в межах формування педагогічної майстерності дослідження розвитку педагогічних здібностей О. Мамічевої, Т. Матвійчук, професійної рефлексії Н. Деньги, О. Кравціва, корекції професійних деформацій А. Хижняк.

Незважаючи на всеохоплюючий об'єм вивчення окресленої проблеми, ґрунтовнішого розгляду потребують основи педагогічної майстерності викладача, чинники її формування, оскільки від них залежить подальший розвиток, самоствердження, самореалізація науково-педагогічного працівника й досягнення ним високих результатів в освітньо-науковій діяльності.

Метою статті є виділення чинників формування педагогічної майстерності викладача вищого військового навчального закладу.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасних умовах вимоги до викладача ВВНЗ зазнали деякої трансформації. А. Зельницький та О. Заболотний пов'язують це, найперше, із впливом геополітичної й воєнно-політичної обстановки, що склалася протягом останніх восьми років через збройний конфлікт на Сході нашої країни [7, с. 83].

Сучасний викладач, особливо який викладає військово-спеціальні та психологічні дисципліни, має розвивати в собі актуальні на сьогодні вміння розпізнавати й декодувати фейкові повідомлення, критичне мислення, а також навчити цьому слу-

хача. О. Хміляр трактує фейк як «... особливий інструмент пропаганди та дезінформації в інформаційній війні, завданням якого є обманути, посяяти сумніви й переконати аудиторію у правдивості висвітленого повідомлення» [13, с. 125]. Водночас учений справедливо зауважує, що слухачі будуть зацікавлені в новинах про хід бойових дій у зоні проведення Операції об'єднаних сил, політичні рішення, пов'язані з війною, ставлення суспільства до військовослужбовців [Там же, с. 127].

Науково-педагогічний працівник, готуючись до занять, опрацьовуючи інформаційні джерела, має відшукати не лише актуальну інформацію, а й достовірну, за необхідності спростувати певне твердження, довести протилежну думку, дати відповідь на будь-яке запитання слухача. Критичне мислення дає змогу викладачу через правильні умовиводи, уміле поєднання різного роду логічних моделей ухвалювати обґрунтовані рішення, розуміти потреби аудиторії, «відчувати істину», бути гнучким, інтелектуально незалежним, швидко адаптуватися до змін, проявляти сміливість, протистояти інформаційному тиску, аналізувати й діяти в нестандартних ситуаціях, обирати найоптимальніші підходи до розв'язання проблем [12, с. 73].

Отже, викладач ВВНЗ, інтегруючи в собі значну кількість соціальних ролей, зокрема науковця, аналітика, експерта, дослідника, практика, має віддзеркалювати всі описані вище властивості, що дадуть йому змогу проявити професіоналізм і закладуть підвалини розвитку педагогічної майстерності.

На науково-педагогічні посади у ВВНЗ призначаються офіцери, які мають оперативний рівень підготовки, досвід служби у військах. Проте частина з них не має підготовки саме до викладацької діяльності, що забезпечується під час навчання в ад'юнктурі та магістратурі за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки, спеціалізацією «Педагогіка вищої військової школи».

Схвальною на сьогодні є практика обов'язкового вступу офіцерів до ад'юнктури (можливо через один чи два роки) в разі призначення на посади науково-педагогічних працівників. Як ми знаємо, досягнення високих результатів у педагогічній діяльності забезпечується, найперше, якістю підготовки викладача. Тому, на наше переконання, формування педагогічної майстерності необхідно починати ще в період навчання й продовжувати розвивати її протягом усього періоду активної професійної діяльності. Підтвердження цієї думки знаходимо в дослідженні І. Андрощук та І. Андрощука, які зазначають: «... процес формування педагогічної майстерності й безпосередньо її структурних компонентів розпочинається під час навчання здобувачів у закладах вищої освіти» [1]. У нашому разі – на оперативному рівні підготовки та в ад'юнктурі. Крім того, необхідно вчасно розпізнати потенційного викладача, а саме наявність у нього властивостей, що лежать в основі формування педагогічної майстерності й забезпечать подальший розвиток офіцера як науково-педагогічного працівника.

Слушною є думка С. Вітвицької, що *оволодіння педагогічною майстерністю – тривалий творчий процес, що ґрунтується на таких закономірностях: зумовленість потребами соціально-економічного й культурного розвитку суспільства; стратегічними завданнями інтеграції освіти до європейського освітнього простору та модернізації освіти в Україні; відповідність змісту і форм підготовки викладача сучасному рівню розвитку психолого-педагогічної науки й педагогічної практики. Водночас учена визначає основні шляхи формування педагогічної майстерності, а саме: самовиховання загальної та педагогічної культури; засвоєння професійних знань, умінь, навичок; громадська активність; педагогічна практика, вивчення передового педагогічного досвіду [3].*

Важливого значення набуває виділення чинників формування педагогічної майстерності викладача. Знаходимо, що серед них І. Андрощук та І. Андрощук виділяють три групи, а саме:

1) соціально-економічні, що виступають у ролі мотиваційних факторів, адже визначають суспільну значущість педагогічної професії. Важливе значення у цьому контексті мають умови професійної діяльності й підвищення заробітної плати залежно від кар'єрного зростання. Науковці відзначають негативний вплив низького рівня заробітної плати на мотивацію до професійного розвитку й формування педагогічної майстерності;

2) особистісні-педагогічні здібності, професійно особистісні якості, що визначають схильність і спрямованість до педагогічної діяльності, є умовою для оволодіння

технологіями й методиками навчання, успішної реалізації освітнього процесу;

3) технологічні, що відображають змістово-технологічну складову підготовки викладача, зокрема інноваційні методи, форми, технології, методики, що застосовуються в освітньому процесі. Ми погоджуємося з думкою І. Андрощук та І. Андрощука, що сформованість педагогічної майстерності науково-педагогічного працівника, який готує майбутніх викладачів, є прикладом для наслідування [1].

Одним із чинників, що відіграє важливу роль у процесі формування педагогічної майстерності, науковці називають мотивацію викладача до професійного розвитку та самовдосконалення [4]. Ми підтримуємо цю позицію, оскільки мотивація, як відомо, є рушієм прогресу. Мотиви можуть бути зовнішніми (інтерес до педагогічної діяльності, досягнення певного статусу, самоствердження, матеріальне забезпечення тощо) та внутрішніми (самореалізація у професійній діяльності, реалізація індивідуального творчого потенціалу, здібностей). Крім мотивації, варто додати досягнення результатів у процесі навчання та педагогічної діяльності [4]. Ми знаємо, що успіх приводить до нових успіхів. Тому отримання позитивних результатів роботи мотивує викладача до постановки й реалізації наступних цілей.

Таким чином, здійснивши аналіз виділених науковцями чинників, умов, особливостей формування педагогічної майстерності, ми бачимо, що вчені враховують і зовнішню, і внутрішню складові. Водночас, на наше переконання, у першу чергу потрібно зважати на внутрішні особистісні властивості. Заробітна плата є важливою складовою у професійній діяльності людини, але не визначає схильність до педагогічної діяльності й не має основного впливу на професійний розвиток викладача.

Чинниками формування педагогічної майстерності викладача, на нашу думку, є властивості особистості, що мають бути притаманні кожному потенційному науково-педагогічному працівнику, лежать в основі педагогічної майстерності й закладають її фундамент, визначають схильність до педагогічної діяльності та безперервного професійного розвитку, досягнення високих результатів, а для викладача ВВНЗ ще й характеризують рівень військово-професійної підготовки.

На основі аналізу праць І. Андрощук, І. Андрощука, С. Вітвицької, А. Войтович, А. Зельницького, Є. Ільїна, О. Калінської, М. Короткіха, О. Обривкіної, Л. Першиної, О. Романюк та ін., власного емпіричного досвіду підготовки й підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників ВВНЗ серед **чинників формування педагогічної майстерності викладача ВВНЗ** виділяємо такі: *педагогічні здібності, педагогічна спрямованість, ерудованість, висока пізнавальна активність, особистісні якості та цінності, лідерські якості, потреба у професійному розвитку, прагнення до самоствердження та самореалізації в науково-педагогічній діяльності, педагогічна рефлексія, високий військово-професійний вишкіл, бойовий досвід.*

Педагогічні здібності забезпечують швидке набуття, своєчасне й ефективне застосування знань, умінь, навичок [5, с. 362]. Вони лежать в основі розвитку педагогічних умінь. У педагогіці спостерігаємо дилему, коли педагогічні здібності називають одним із структурних компонентів педагогічної майстерності (за підходом І. Зязюна). Проте, на наше переконання, педагогічними здібностями має володіти будь-який потенційний викладач. Під час навчання та перших років педагогічної діяльності він розвиває на основі здібностей педагогічні вміння. Тому здібності лежать в основі формування педагогічної майстерності, а вміння є її структурним компонентом.

Серед педагогічних здібностей О. Отич виокремила викладацькі, ораторські, організаторські, комунікативні. Водночас важливої ролі вчена надала розвиненій оперативній пам'яті, високому рівню розвитку властивостей уваги, зокрема здатності приділяти увагу декільком об'єктам одночасно, психічній та емоційній врівноваженості, емпатії [9, с. 206]. До педагогічних здібностей науковці додають дидактичні, академічні, гностичні, конструктивні, перцептивні, мовні, експресивні, сугестивні, прогностичні [10].

Педагогічна спрямованість визначає внутрішнє бажання займатися педагогічною діяльністю, любов і стійкий інтерес до неї, що переходить у пристрасну захопленість, прагнення до досягнення творчих вершин. Ю. Плиська додає, що вона *«передбачає наявність покликання, яке співвідноситься у своєму розвитку з потребою виявити здібності в обраній діяльності»* [11, с. 407].

Ерудованість висвітлює всесторонній і гармонійний розвиток особистості викладача, його потенційні можливості вирішувати різноманітні педагогічні ситуації й

завдання. Вона інтегрує знання з різних галузей, розширює можливості науково-педагогічного працівника, дає змогу бути цікавим для слухачької аудиторії, збагачує інформацією, необхідною для аналізу й ухвалення обґрунтованих рішень, допомагає знаходити нові ідеї, потрібну інформацію, підвищує його «коефіцієнт корисної дії». Ерудованість викладача ВВНЗ, як зазначають автори «Концепції лідерства за стандартами армій країн НАТО», поєднує в собі розумові здібності, здатність до обґрунтованих суджень, критичне й інноваційне мислення та вміння підтримувати продуктивну міжособистісну взаємодію [8, с. 192].

Висока пізнавальна активність передбачає стан готовності, прагнення до самостійної пізнавальної діяльності, спрямованої на оволодіння соціальним досвідом та накопичених людством знань [5, с. 762]. Вона характеризується допитливістю, енергійністю викладача, бажанням пізнавати щось нове, і не лише за спеціальністю, а й у суміжних галузях, постійним самостійним пошуком, наполегливістю в досягненні цілей, невдоволеністю набутиим (у позитивному сенсі). Пізнавальна активність спонукає до наукової діяльності, творчості, сприяє розвитку ерудованості, мислення, формує думку, а також дає змогу інтегрувати знання з різних галузей під час розв'язання освітніх завдань, обирати оптимальні способи досягнення цілей, формувати власну професійну позицію. Такий викладач насичує свої заняття цікавим матеріалом, володіє актуальною інформацією, постійно вдосконалює методичні розробки й щоразу проводить кращі навчальні заняття.

Завдяки пізнавальній активності викладач ВВНЗ завжди озброєний актуальною інформацією щодо воєнно-політичної обстановки у країні, появою нових технологій, видів озброєння й військової техніки, форм і способів ведення бойових дій тощо. Разом з ерудованістю й критичним мисленням висока пізнавальна активність допомагає військовому розпізнавати й декодувати фейкові повідомлення.

Особистісні якості та цінності, зокрема гуманістичність, оптимістичність, доброзичливість, комунікабельність, відповідальність, спостережливість, самокритичність, толерантність, тактовність, справедливість, чесність, принциповість, порядність, характеризують особистість викладача, сприяють побудові конструктивних взаєностосунків у педагогічній взаємодії, регулюють його поведінку, визначають ставлення до себе, навколишніх, педагогічної діяльності. Вони впливають на сприйняття слухачами, колегами та іншими науково-педагогічного працівника.

Лідерські якості, зокрема інноваційність, мобільність, упевненість, самостійність, гнучкість, оперативність, стресостійкість, незалежність, ініціативність, сміливість, цілеспрямованість, рішучість, наполегливість, надійність, дисциплінованість, дають змогу викладачу ВВНЗ швидко й точно вирішувати педагогічні ситуації, виконувати нагальні військово-професійні завдання, ухвалювати обґрунтовані рішення, діяти в нестандартних ситуаціях, показувати приклад військового лідера, вести за собою, управляти військовим колективом, проводити навчальні заняття в аудиторії, вищій за нього за статусом, посадами, званнями. Лідерські якості сприяють реалізації цілей, допомагають долати труднощі у процесі військово-професійної й педагогічної діяльності, спрямовують до формування педагогічної майстерності.

Потреба у професійному розвитку спонукає викладача до постійної роботи над собою, рефлексії, самоосвіти, відвідування різноманітних тренінгів, курсів, читання додаткової літератури (неформальної та інформальної освіти), активної підготовки в освітньому процесі, створення для себе нових викликів. Професійний розвиток науково-педагогічного працівника, як зазначає Ю. Скиба, являє собою «процес вдосконалення існуючих та набуття нових професійних компетентностей в умовах неперервної професійної освіти, самовиховання і здійснення професійної діяльності» [5, с. 824]. Для формування педагогічної майстерності важливу роль відіграє саме потреба у ньому, що рухатиме викладача вперед, спонукатиме ставити нові цілі, удосконалювати знання та вміння, систематично проводити наукові розвідки, втілювати їх результати в освітній процес, ставати кращим із кожним днем, бути лідером і готувати лідерів військової справи.

Прагнення до самоствердження та самореалізації в науково-педагогічній діяльності дає змогу викладачу проявити свої здібності, реалізувати творчий потенціал, передати слухачам знання та вміння, відіграти важливу роль у їхньому

професійному становленні й розвитку. Такий науково-педагогічний працівник віддається своїй справі, відчуває внутрішню потребу в ній, постійно працює над собою і для слухача. Прагнення до самоствердження та самореалізації спонукає до активності, пошуку нового, реалізації власних інтересів у педагогічній діяльності.

Педагогічна рефлексія є одним із найважливіших чинників формування педагогічної майстерності, адже передбачає самоаналіз, самооцінку, саморегуляцію й самокорекцію у професійній діяльності. Вона дає змогу викладачу своєчасно виявляти свої переваги, недоліки, регулювати поведінку й діяльність, розуміти, над чим потрібно працювати, що вдосконалювати. Педагогічна рефлексія допомагає усвідомити сприйняття науково-педагогічного працівника слухачами, колегами та ін., формувати позитивний педагогічний імідж, здобувати авторитет. Важливо, щоб вона, як зазначає М. Марусинець, трансформувалася у стійку особистісну якість, що відображатиме особливості професійного становлення та свідомого й творчого ставлення викладача до педагогічної діяльності [5, с. 727].

Високий військово-професійний вишкіл характеризує рівень військово-професійної підготовки викладача ВВНЗ, що дає змогу якісно виконувати поставлені завдання, функціональні обов'язки за посадою як у мирний час, так і в особливий період, організовувати освітній процес, реалізовувати сучасні тенденції підготовки військових фахівців, поставати перед аудиторією в ролі лідера. Високий військово-професійний вишкіл досягається, як зазначає О. Хміляр, через постійний синтез практичної підготовки, освіти та досвіду, здобутих у процесі професійної підготовки й навчання в освітніх установах, саморозвитку, під час участі в операціях [8, с. 190]. Через єдність лідерських компетенцій та атрибутів (лідерські якості й відповідні знання) викладач завойовує довіру аудиторії, що ґрунтується на організаційному підході та ефективній роботі в команді [Там же, с. 191].

Влучно відмічають О. Єфремов і С. Зверєв, викладач ВВНЗ повинен мати глибокі знання загальних основ військової справи, володіти особливостями бойових дій свого виду збройних сил і роду військ, властивостями й можливостями озброєння та військової техніки, способів їх ефективного застосування [6, с. 45], що допоможе йому на заняттях і навчаннях моделювати сучасні бойові дії, відтворювати бойові ситуації, навчати слухачів діяти в умовах ризику, вчасно приймати управлінські рішення. Крім того, військовий викладач повинен мати належний рівень фізичної підготовки, що відіграє роль у сприйнятті його слухачами.

Бойовий досвід науково-педагогічного працівника на сьогодні займає важливе місце у підготовці військовослужбовців, особливо на оперативному та стратегічному рівнях. Він озброює викладача необхідними знаннями й практичними вміннями, відчуттям і розумінням реальних ситуацій, рішень, дій в екстремальних та особливих умовах діяльності, що часто відрізняються від описаної у книгах теорії. Бойовий досвід допомагає навчати слухача приймати рішення та діяти в умовах смертельної небезпеки, організовувати командну роботу. Та й на сьогодні рідко можна зустріти офіцера серед слухачів ВВНЗ, який не має бойового досвіду, отриманого під час участі в Антитерористичній операції чи Операції об'єднаних сил.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Викладач вищого військового навчального закладу – лідер для слухачької аудиторії. Він ним повинен бути і таким його хочуть бачити військовослужбовці. Викладач ВВНЗ працює з різними категоріями – курсантами, слухачами оперативного та стратегічного рівнів підготовки, військовими командирами найвищих ланок управління. Він забезпечує підготовку, перепідготовку й підвищення кваліфікації військово-службовців Збройних сил України, від ефективності діяльності яких залежить обороноздатність нашої держави.

Педагогічна і військово-професійна діяльність вимагають від викладача найвищого розвитку знань, умінь, реалізації себе в ній, відданості справі, сміливості в ухваленні рішень, творчого підходу у виконанні обов'язків, інноваційності, безперервного професійного розвитку. На сьогодні вагоме місце посідають критичне й креативне мислення, які дають йому змогу шукати нестандартні способи виконання освітньо-наукових і військово-професійних завдань, ставити значущі цілі, проявляти оригінальність, аналізувати не лише власні дії та поведінку, а й осмислювати,

усвідомлювати події, що відбуваються навколо, аналізувати безперервний потік інформації, яку отримує сучасна людина, робити правильні висновки. Викладач ВВНЗ через власний приклад має надихати слухача на зміни, спонукати до активних дій, розкривати його потенціал, давати інструменти, що допоможуть йому якісно виконувати професійні завдання, професійно й особистісно розвиватися.

Формування педагогічної майстерності розпочинається в період підготовки викладача до науково-педагогічної діяльності й продовжується протягом усього її періоду. Водночас важливо вчасно розпізнати потенційного викладача ВВНЗ і правильно його спрямувати, щоб у майбутньому він зміг повністю розкрити свій потенціал.

Будь-якому потенційному викладачу мають бути притаманні педагогічні здібності, педагогічна спрямованість, ерудованість, висока пізнавальна активність, особистісні якості та цінності, лідерські якості, потреба у професійному розвитку, прагнення до самоствердження та самореалізації в науково-педагогічній діяльності, педагогічна рефлексія, високий військово-професійний вишкіл, бойовий досвід, що допоможуть досягати найвищих результатів у педагогічній діяльності.

Перспективу подальших наукових розвідок вбачаємо у визначенні педагогічних умов формування педагогічної майстерності викладача ВВНЗ.

Література

1. Андрощук Ірина, Андрощук Ігор. Чинники формування педагогічної майстерності майбутніх педагогів. *Професійна педагогіка*. 2020. Т. 2, № 21. С. 29–34. URL: <https://doi.org/10.32835/2707-3092.2020.21.29-34>.
2. Берчард Брендон. *Путь выдающихся людей. Убеждения, принципы, привычки*. Москва: Манн, Иванов и Фербер, 2018. 352 с.
3. Вітвицька С. С. Формування та розвиток педагогічної майстерності вчителя засобами самовиховання. *Формування та розвиток педагогічної майстерності й творчого потенціалу вчителя як домінуючих складових педагогічної дії: теорія і практика: зб. наук. статей / за заг. ред. Л. В. Корінної*. Житомир, 2017. С. 22–37. URL: <http://surl.li/baiff>.
4. Войтович А. І. Формування індивідуального стилю педагогічної діяльності викладача вищого військового навчального закладу: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Хмельницький, 2007. 244 с.
5. *Енциклопедія освіти*. 2-ге вид., допов. та перероб. / гол. ред. В. Г. Кремень. Київ: Юрінком Інтер, 2021. 1144 с.
6. Ефремов О. Ю., Зверев С. Э. *Военное лидерство: психология, педагогика, риторика*. Санкт-Петербург: Алетейя, 2014. 368 с.
7. Зельницький А. М., Заболотний О. А. Викладач вищого військового навчального закладу в сучасних умовах: розвиток професійної компетентності – нові виклики. *Військова освіта*. 2016. № 2 (34). С. 83–92. URL: <https://doi.org/10.33099/2617-1783/2016-2/83-92>.
8. Хміляр О. Ф. *Концепція лідерства за стандартами армій країн НАТО: навч. посіб.* Київ: НУОУ ім. Івана Черняхівського, 2018. 252 с.
9. Отич О. М. *Основи педагогічної майстерності викладача професійної школи: підручник*. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014. 208 с.
10. *Педагогічна психологія*. URL: <http://surl.li/bahxz>.
11. Плиська Ю. С. *Тенденції розвитку особистісної педагогічної культури вчителя в Україні і Польщі: порівняльний аналіз: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.01*. Острог, 2018. 538 с.
12. Хміляр О. Ф. *Критичне та позитивне мислення офіцера. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Психологія. Проблеми особистості та загальної психології*. 2018. № 7. С. 72–76. URL: <https://doi.org/10.25264/2415-7384-2018-7-72-76>.
13. Хміляр О. Ф. *Фейк – інформаційний маркер та регулятор поведінкової активності особистості військовослужбовця. Вісник Національного університету оборони України. Питання психології*. 2021. № 3 (61). С. 123–133. URL: <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2021-61-3-123-133>.

References

1. Androshchuk, Iryna & Androshchuk, Ihor (2020). Chynnyky formuvannia pedahohichnoi maisternosti maibutnix pedahohiv [Factors in developing pedagogical

excellence in future teachers]. *Profesiina pedahohika – Professional pedagogy*, 2(21), 29–34. <https://doi.org/10.32835/2707-3092.2020.21.29-34> [in Ukrainian].

2. Berchard, Brendon (2018). *Put vydajushhihsja ljudej. Ubezhdjenja, principy, privycky* [The path of outstanding people. Beliefs, principles, habits]. Moscow: Mann, Ivanov i Ferber [in Russian].

3. Vitvytska, S.S. (2017). Formuvannia ta rozvytok pedahohichnoi maisternosti vchytelia zasobamy samovykhovannia [Teachers pedagogical skills formation and development by means of self-education]. *Formuvannia ta rozvytok pedahohichnoi maisternosti y tvorchoho potentsialu vchytelia yak dominantnykh skladovykh pedahohichnoi dii – Formation and development of pedagogical skill and creative potential of the teacher as dominant components of pedagogical action: theory and practice*, 22–37. (L.V. Korinnoi (Eds.)). URL: <http://surl.li/baiff> [in Ukrainian].

4. Voitovych, A.I. (2007). Formuvannia individualnoho stylu pedahohichnoi diialnosti vykladacha vyshchoho viiskovoho navchalnoho zakladu [Individual style formation of pedagogical activity of a higher military educational institution teacher]. Candidate's thesis. Khmelnytskyi [in Ukrainian].

5. Kremen, V.H. (Eds.). (2021). *Entsyklopediia osvity* [Education Encyclopedia]. (2d. ed.). Kyiv: Yurinkom Inter [in Ukrainian].

6. Efremov, O.Ju. & Zverev, S.Je. (2014). *Voенное лидерство: психология, педагогика, риторика* [Military leadership: psychology, pedagogy, rhetoric]. St. Petersburg: Aletejja [in Russian].

7. Zelnytskyi, A. M. & Zabolotnyi, O. A. (2016). Vykladach vyshchoho viiskovoho navchalnoho zakladu v suchasnykh umovakh: rozvytok profesiinnoi kompetentnosti – novi vyklyky [The teacher of the highest military educational institution in modern conditions: professional competence – new calls]. *Viiskova osvita – Military education*, 2(34), 83–92. <https://doi.org/10.33099/2617-1783/2016-2/83-92> [in Ukrainian].

8. Khmiliar, O.F. (2018). *Kontseptsii liderstva za standartamy armii krain NATO* [Conception of leadership in accordance with the armies standards of NATO countries]. Kyiv: NUOU im. Ivana Cherniakhovskoho [in Ukrainian].

9. Otych, O. M. (2014). *Osnovy pedahohichnoi maisternosti vykladacha profesiinnoi shkoly* [Fundamentals of pedagogical skills of a vocational school teacher]. Kirovograd: Imeks-LTD [in Ukrainian].

10. *Pedahohichna psykholohiia* [Pedagogical psychology]. URL: <http://surl.li/bahxz> [in Ukrainian].

11. Plyska, Yu.S. (2018). Tendentsii rozvytku osobystisnoi pedahohichnoi kultury vchytelia v Ukraini i Polshchi: porivnialnyi analiz [Tendencies of development of teacher's personal pedagogical culture in Ukraine and Poland: comparative analysis]. Doctor's thesis. Ostrog [in Ukrainian].

12. Khmiliar, O.F. (2018). Krytychne ta pozytyvne myslennia ofitsera [Critical and Positive Thinking of the Officer]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia» – Scientific notes of the National University «Ostroh Academy»*, 7, 72–76. <https://doi.org/10.25264/2415-7384-2018-7-72-76> [in Ukrainian].

13. Khmiliar, O.F. (2021). Feik – informatsiinyi marker ta rehuliator povedinkovoi aktyvnosti osobystosti viiskovosluzhbovtisia [Fake as an information marker and regulator of behavioral activity of the serviceman's personality]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu oborony Ukrainy. Pytannia psykholohii – Bulletin of the National University of Defense of Ukraine*, 3(61), 123–133. <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2021-61-3-123-133> [in Ukrainian].

Krasnytska O.

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Senior Lecturer of the Department of Social Sciences
National Defense University of Ukraine named after Ivan Chemiakhovskyi
Olya271272@ukr.net
orcid.org/0000-0002-0417-3318

THE FACTORS OF PEDAGOGICAL SKILLS FORMATION OF HIGHER MILITARY EDUCATIONAL INSTITUTION TEACHER

The article is devoted to the problem of pedagogical skills formation, which belongs to the category of those that do not become relevant over time, but simply do not lose it. The modern student (cadet) needs a modern teacher – a leader who achieves success and is

able to teach it, who is highly motivated and works for results. The teacher is an example to follow and should reveal student potential give him the tools for professional development, self-affirmation and self-realization in professional activities.

The purpose of the article is to determine the factors of pedagogical skills formation of a higher military educational institution teacher.

Differences in the requirements for a higher military educational institution teacher are revealed and its explanation is given. He must develop current critical thinking, the ability to recognize and decode the fake messages, make informed decisions, resist information pressure, analyze and act in unusual situations, choose the best approaches to solving problems, and teach the student.

It is proved that the factors of pedagogical skills formation are personality traits that should be inherent in every potential teacher, are the basis of pedagogical skills and lay its foundation, determine the propensity for pedagogical activity and continuous professional development, achieve high results, characterize the level of teacher professional military training.

On the basis of scientific works theoretical study and own empirical experience of training and advanced training of higher military educational institutions teachers, among the factors of their pedagogical skills formation the following are allocated and characterized: pedagogical abilities, pedagogical orientation, erudition, high cognitive activity, personal qualities, leadership qualities, need for professional development, the desire for self-affirmation and self-realization in scientific and pedagogical activities, pedagogical reflection, high military-professional training, combat experience.

Key words: pedagogical skills, teacher, research and pedagogical worker, student, higher military educational institution, pedagogical activity.